

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการเรียนรู้ของประชาชนต่อการพัฒนาความอยู่ดีมีสุข ครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัย ดังนี้

1. ความอยู่ดีมีสุข
2. แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้

ความอยู่ดีมีสุข

ผลจากการพัฒนาในอดีตที่ให้ความสำคัญในการขยายตัวทางเศรษฐกิจในเชิงปริมาณเป็นหลัก ก่อให้เกิดผลกระทบที่ตามมาในด้านสังคมและความยั่งยืนของการพัฒนา และส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในที่สุด ทั้งในเรื่องปัญหาของความเหลื่อมล้ำทางการกระจายรายได้ ปัญหายาเสพติด ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นำไปสู่การปรับเปลี่ยนของแนวคิดในการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และ ฉบับที่ 9 ที่เน้น “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” และมีกระบวนการพัฒนาเป็นแบบองค์รวมหรือบูรณาการ เพื่อเพิ่มศักยภาพของคนและมุ่งให้คนได้รับประโยชน์โดยตรงจากการพัฒนาหรือเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา ส่งเสริมการพัฒนาในทุกด้านเพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขของคน ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยมุ่งสร้างศักยภาพของคนทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีการดูแลสุขภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน ตลอดจนการพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืนเพื่อยกระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนให้ดีขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม, 2545)

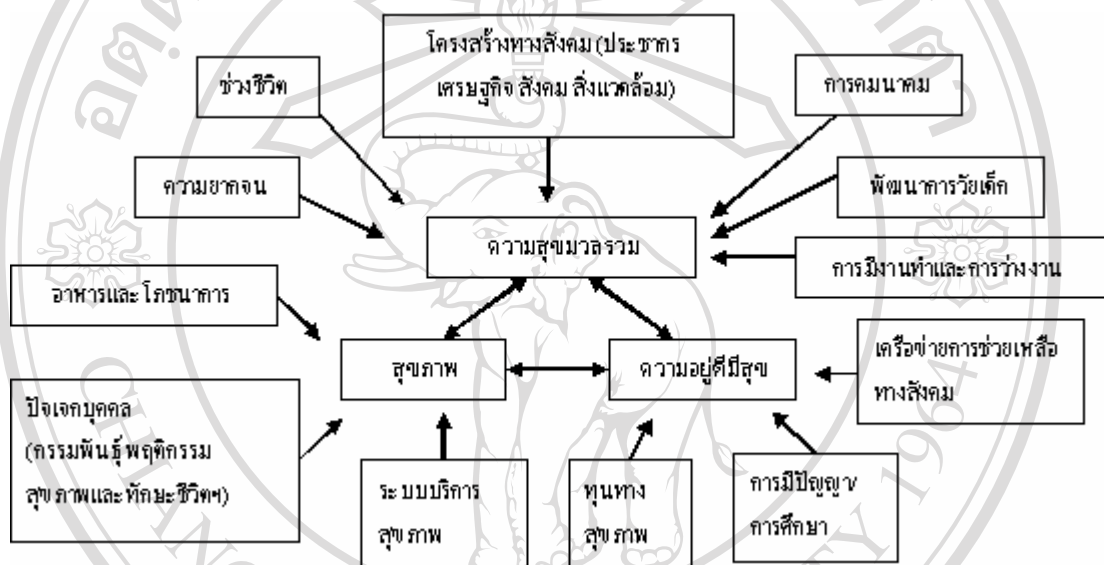
การวัดผลการพัฒนาประเทศในระยะเวลาที่ผ่านมา ตัวชี้วัดผลการพัฒนาที่รู้จักกัน คือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (Gross Domestic Product : GDP) ที่ใช้วัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่เมื่อแนวคิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไป การวัดด้วย GDP เพียงอย่างเดียว ไม่

อาจครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนา โดยเฉพาะที่เน้น คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับการทำให้คนมีความอยู่ดีมีสุข หรือมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จึงส่งผลให้มีการพัฒนาดัชนีชี้วัดทางด้านสังคม หรือด้านคุณภาพชีวิตของคนเพิ่มมากขึ้น และครอบคลุมในหลายมิติ (วิวัฒนาการ, 2548) อันได้แก่

- 1) ดัชนีวัดคุณภาพชีวิต (ความมั่นคงของมนุษย์) โดย United Nations Economic and Social Commissions for Asia and the Pacific (ESCAP) ปี พ.ศ. 2533
 - 2) ดัชนีวัดระดับการพัฒนาที่ยั่งยืน พัฒนาโดย United Nations Commissions on Sustainable Development (UNCSD) ปี พ.ศ. 2538
 - 3) ตัวชี้วัดความสุขของประชาชนชาวไทย : การพัฒนาคนในเชิงจิตวิสัย โดย น.พ.ยงยุทธ ขจรธรรม น.พ.อภิสิทธิ์ ชำรงวรังกุล และคณะ ปี พ.ศ. 2540
 - 4) เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDG) : บรรลุผลการพัฒนาภายในปี 2558 โดยสหประชาชาติ ปี 2543
 - 5) ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) : คุณภาพชีวิตตามมาตรฐานขั้นต่ำของคนในระดับครัวเรือน โดยกรมพัฒนาชุมชน ปี 2545
 - 6) เกณฑ์พื้นฐาน 10 ประการในการดำรงชีวิตคนไทย : เป้าหมายขั้นต่ำที่คนไทยควรบรรลุใน 6 ปี พัฒนาโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี 2546
 - 7) ดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index – HAI) : 8 มิติเพื่อแสดงความก้าวหน้าของการพัฒนาคน โดย UNPD ปี พ.ศ. 2546
 - 8) ดัชนีความอยู่ดีมีสุขของคนไทย : ครอบคลุม 7 มิติการดำรงชีวิต พัฒนาโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2546
 - 9) ตัวชี้วัดภาวะสังคม : สะท้อนสภาวะทางสังคมที่มีผลต่อวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของสังคมไทย พัฒนาโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2547
 - 10) เมืองไทยแข็งแรง โดยกระทรวงสาธารณสุข ปี พ.ศ. 2547
 - 11) ดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติ (Gross National Happiness – GNH) โดยศูนย์ศึกษาภูฏาน ปี พ.ศ. 2549
 - 12) ดัชนีชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุข : เป้าหมายของการพัฒนาคือความอยู่เย็นเป็นสุข พัฒนาโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2549
- ซึ่งดัชนีดังกล่าว มีองค์ประกอบหลักที่คล้ายคลึงกัน และมีการเพิ่มองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุขตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป อันได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ ครอบครัว ที่

อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ชุมชน การคมนาคมและการสื่อสาร การมีส่วนร่วมทางการเมือง สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ งานอดิเรก (วณี ปิ่นประทีป และสุรณี พิพัฒน์โรจนกมล, 2548) อันเป็นปัจจัยที่มีผลต่อสภาวะสุขภาพ เพราะสุขภาพมีความสัมพันธ์เชิงพลวัตกับปัจจัยต่าง ๆ จำนวนมาก เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางประชากร เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพประชาชนไปด้วย (ดาวิวรรณ เศรษฐีธรรม, กาญจนา นาละพินธุ และวรรณภา อิชิตะ, 2547)

ภาพ 1 แสดงปัจจัยที่มีผลต่อสภาวะสุขภาพ

แหล่งที่มา : ดาวิวรรณ เศรษฐีธรรม, กาญจนา นาละพินธุ และวรรณภา อิชิตะ, 2547

แนวคิด “ความอยู่ดีมีสุข”

แนวคิด “ความอยู่ดีมีสุข” พัฒนามาจากกรอบแนวคิดการพัฒนาประเทศของศาสตราจารย์อามาตยา เซน (พ.ศ. 2528) ที่ระบุไว้ว่า “ผลกระทบขั้นสุดท้ายของการพัฒนา คือ การทำให้ปัจเจกบุคคลสามารถบรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ต้องการ และปัจเจกบุคคลที่มีสิทธิเสรีภาพในการเลือกวิธีการไปสู่ความสำเร็จด้วยตัวเอง ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือหรือทางผ่านไปสู่ความสำเร็จเท่านั้น” แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 ที่ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและการเสริมสร้างความอยู่ดีมีสุขของคน และกำหนดให้การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือการพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นำไปสู่การพัฒนาเครื่องชี้วัด “ความอยู่ดีมีสุข” ของคน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับติดตามประเมินผลกระทบขั้นสุดท้ายที่เกิดขึ้นกับคน

มาตรฐานการดำรงชีวิต (The Standard of Living) จึงเป็นเรื่องของการดำรงชีวิตที่ไม่ใช่เป็นเพียงเรื่องของการเป็นเจ้าของสินค้าและบริการเท่านั้น ทำให้ศาสตราจารย์เซน ได้พัฒนาความคิดเกี่ยวกับ “ภารกิจ” และ “สมรรถภาพ” (Functionings and Capabilities) เพื่ออธิบายความอยู่ดีมีสุข โดย “ภารกิจ” หมายถึง ความสำเร็จ และ “สมรรถภาพ” หมายถึงความสามารถที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ โดย “ภารกิจ” เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการเลือกดำเนินชีวิตของแต่ละปัจเจกบุคคล ในขณะที่ “สมรรถภาพ” เกี่ยวข้องกับทางเลือกหรืออิสรภาพที่บุคคลสามารถเลือกในการดำรงชีวิตหรือแสวงหาความสำเร็จในชีวิต ซึ่งความอยู่ดีมีสุข ของคนในแต่ละสังคมในแต่ละประเทศ ย่อมแตกต่างกันไปตามมาตรฐานการดำรงชีวิตของแต่ละปัจเจกบุคคลในสังคมนั้น ๆ ซึ่งต้องมองอย่างเป็นองค์รวม เพราะมีความเชื่อมโยงของมิติการพัฒนาและองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างแยกกันไม่ออก

ความสำเร็จในการยกระดับความอยู่ดีมีสุขของประชาชน จะทำให้ประชาชนมีความสุขเพิ่มขึ้นไปด้วย ในบางกรณีระดับความสุขอาจใช้เป็นเครื่องชี้วัด ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนได้ในบางสถานการณ์ แต่ไม่อาจใช้ได้ในทุกสถานการณ์ แม้ความอยู่ดีมีสุขมีความสัมพันธ์ใกล้เคียงกับความสุขแต่ไม่ใช่สิ่งเดียวกับความสุข ในการพัฒนาที่ผ่านมาเรื่องของความอยู่ดีมีสุขจะมีความเป็นรูปธรรมมากกว่าความสุข ซึ่งความสุขเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน (จิตใจ) เช่น การมีความสุขเนื่องจากศีลธรรม สมานธิ ปัญญา ความพอเพียง ไม่โลภ และความสุขซึ่งเป็นผลพวงมาจากปัจจัยภายนอก เช่น มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม มีครอบครัวอบอุ่น มีสุขภาพดี (ประเวศ วะสี, 2548) หรือความอยู่ดีมีสุขนั่นเอง ซึ่งเขียนเป็นรูปแบบง่าย ๆ ดังนี้

$$\text{ความสุข} = \text{ปัจจัยภายนอก (ความอยู่ดีมีสุข)} + \text{ปัจจัยภายใน (จิตใจ)}$$

อาจมีคำถามว่าเมื่อปัจเจกบุคคลต่างก็แสวงหาความสุข แต่เราก็ไม่สามารถวัดความอยู่ดีมีสุขได้จากระดับของความสุข เพราะความสุขขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล อาจเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วในระยะเวลาอันสั้น ความสุขจึงไม่ใช่เครื่องชี้วัดที่เหมาะสมในการวัดความอยู่ดีมีสุข

ความจำเป็นพื้นฐาน เป็นการตอบสนองความต้องการขั้นต่ำของประชาชนที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ถ้าประชาชนได้รับบริการตามความจำเป็นพื้นฐานดีมากขึ้น ก็จะช่วยยกระดับความอยู่ดีมีสุขของประชาชน แต่ความจำเป็นพื้นฐานให้ความสำคัญกับความต้องการขั้นพื้นฐานในรูปของสินค้าและบริการต่าง ๆ เท่านั้น ในขณะที่ “ความอยู่ดีมีสุข” ให้ความสำคัญกับ “ภารกิจ” และ “สมรรถภาพ” ซึ่งมุ่งเป้าไปที่ตัวบุคคล คือ วิธีการดำเนินชีวิตที่สามารถเลือกได้ และความสำเร็จที่แสวงหาซึ่งมีความหมายที่กว้าง และมีความซับซ้อนกว่าความจำเป็นพื้นฐานมาก

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการพัฒนาระดับโดยการเพิ่มพูนความรู้และทักษะฝีมือ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น ซึ่งจะมีความหมายในทางแคบกว่าความอยู่ดีมีสุข ตรงที่ไม่ได้รวมถึงเรื่องของการพัฒนาจิตใจที่อาจช่วยให้เห็นคุณค่าในการดำรงชีวิตที่ดีงาม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของขีดความสามารถที่มีองค์ประกอบทั้งทางด้านสรีระและจิตใจ ในอันที่จะทำให้นุญธ์สามารถแปลงปัจจัยต่าง ๆ ให้เป็นความสำเร็จหรือเป็นความอยู่ดีมีสุขได้ แต่เป็นคนละเรื่องกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

คุณภาพชีวิต เป็นการพัฒนาเพื่อให้บุคคลสามารถใช้ชีวิตหรือมีชีวิตยืนยาวอยู่อย่างมีคุณภาพ ปราศจากการคุกคามหรือทนทุกข์ทรมานจากโรคภัยไข้เจ็บ แต่ความหมายของความอยู่ดีมีสุขนอกจากจะคำนึงถึงการ ใช้ชีวิตในเชิงคุณภาพ (quality) แล้วยังคำนึงถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ในเชิงปริมาณ (quantity) ด้วย ซึ่งหมายถึงการให้ความสำคัญกับเครื่องชี้วัดในขอบเขตที่กว้างขวางกว่า

ความหมายของความอยู่ดีมีสุข

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กำหนดคำนิยามของความอยู่ดีมีสุขโดยรวมของคนไทย ภายใต้ปรัชญาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 ที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้มีความชัดเจนเพื่อให้สามารถประเมินผลความอยู่ดีมีสุขของคนได้อย่างชัดเจน เป็นองค์รวม เชื่อมโยงผลการพัฒนาหลายมิติ และครอบคลุมเนื้อหาสาระการพัฒนาที่กว้างขวางกว่าการประเมินผลรายสาขาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวกับคน และปัจจัยสภาพแวดล้อมที่มีอยู่รอบ ๆ ตัวคน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประเทศ ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การเสริมสร้างศักยภาพของคน การพัฒนาครอบครัว การพัฒนาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการกระจายรายได้ ตลอดจนการพัฒนาการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐในสังคมไทย ดังนี้

“ความอยู่ดีมีสุข (well-being) หมายถึง การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานทำที่ทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ”

การวัดและองค์ประกอบ “ความอยู่ดีมีสุข”

การวัดผลการพัฒนาประเทศที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย คือ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ (GDP) ที่ใช้วัดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่เมื่อแนวคิดการพัฒนาเปลี่ยนไป จึงเริ่มตระหนักว่า การวัดผลดังกล่าวยังวัดผลได้ไม่ครอบคลุมในทุกมิติของการพัฒนา โดยเฉพาะตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เป็นต้นมา การเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมือที่จะพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ก็ไม่ใช่เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา ดังเช่น แนวคิดของการพัฒนาประเทศ โดยให้ความสำคัญกับความสุขมากกว่าการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว ที่ริเริ่มโดยกษัตริย์แห่งประเทศไทย พระราชาธิบดี จิกรม ชิงเย วังชุก ได้เสนอแนวคิด เรื่อง ความสุขมวลรวมของประชาชาติ (Gross National Happiness : GNH) ซึ่งเป็นการวัดการพัฒนาประเทศที่ไม่ได้เน้นตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่เน้น “ความสุข” ที่แท้จริงของคนในสังคม (Karma Ura & Karma, 2004) โดยมีหลักสำคัญ 4 ประการ คือ 1) การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (sustainable economic development) 2) การอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรม (cultural conservation) 3) การรักษาสีงแวดล้อมทางธรรมชาติ (nature preservation) 4) การมีธรรมาภิบาล (good governance) เช่นเดียวกับการวัดความสุขเชิงปริมาณของต่างประเทศ พบว่า องค์ประกอบที่จะทำให้มนุษย์มีความสุข ประกอบด้วย 1) รายได้ 2) การทำงาน 3) ชีวิตส่วนตัว 4) ชุมชน 5) สุขภาพ 6) อีสราภาพ และ 7) ปรัชญาชีวิต (สะเก็คดาว วัฒนลี, 2549) ความสุขเป็นสิ่งที่วัดได้ในเชิงปริมาณ และระดับของความสุขขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วย การไม่มีหนี้สิน/มีหนี้สินแต่ไม่เป็นภาระ การมีทรัพย์สินไว้ในครอบครอง การมีครอบครัวอบอุ่น ได้อยู่กับลูก การมีสุขภาพดี การอยู่ในชุมชนที่มีความไว้เนื้อเชื่อใจกัน ช่วยเหลือกัน และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เห็นได้ถึงมิติด้านจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน (รศรินทร์ เกรย์, ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ และศิรินันท์ กิตติสุข สติศย์, 2548)

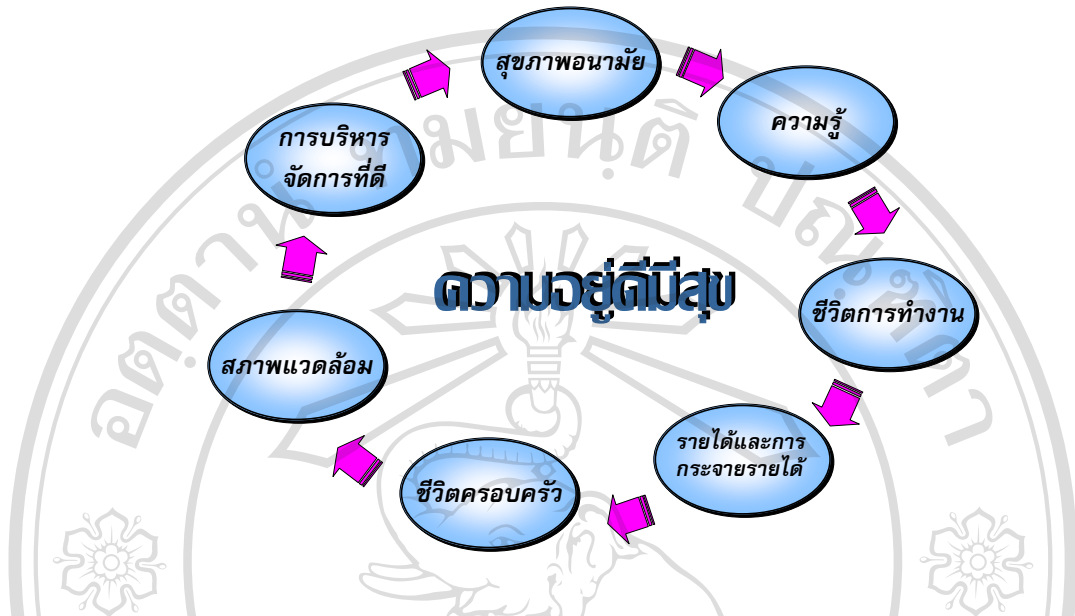
หากมององค์ประกอบของคุณภาพชีวิตของประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ในความหมายของปราชญ์ชาวบ้าน เน้นความสุขของชีวิตที่เป็นองค์รวมเชื่อมโยงสุขภาพทั้งกายใจ และสิ่งแวดล้อม ความสามารถในการพึ่งตนเอง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และจิตวิญญาณ มองความสัมพันธ์ของการดำรงชีวิตทุกระดับ ตั้งแต่ บุคคล ครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ครอบคลุมมิติด้านสุขภาพ การไม่มีโรค และความแข็งแรงที่สามารถทำงานได้ มีชีวิตครอบครัวที่อบอุ่นอยู่กันพร้อมหน้า มีความมั่นคงและพึ่งตนเองได้ ในด้านมิติเศรษฐกิจเน้นการไม่มีหนี้ มีเงิน

ทองไข่อ่า รวมทั้งการมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต (คุษฎี อายุวัฒน์และ อภิศักดิ์ ใฝ่ทา คำ, 2546) ซึ่งการวัดความสุขในระดับตนเองและครอบครัว ตลอดจนระดับชุมชนควรเป็นเรื่องที่ชุมชนคิดเอง กำหนดขึ้นเอง เป็นผู้ชี้ และช่วยกันกำหนดเกณฑ์การวัดโดยมีวิธีวัดและตัววัดที่เข้าใจง่าย สำหรับบทบาทภาครัฐควรเป็นผู้สนับสนุนกระบวนการขับเคลื่อนเพื่อให้ชาวบ้านมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสนับสนุนการสังเคราะห์องค์ความรู้จากพื้นที่ชุมชน มาเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนาได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

สำหรับ ความอยู่ดีมีสุขในมุมมองของภาคประชาชน ก็เคยได้มีการสรุปประเด็นขององค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุขไว้ดังนี้ 1) ด้านครอบครัว 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านสุขภาพ 4) ด้านคุณธรรม, จริยธรรม/ศาสนา 5) ด้านโครงสร้างของชุมชน/ความแข็งแกร่งของชุมชน/การมีส่วนร่วมของชุมชน 6) ด้านสังคม 7) ด้านสิ่งแวดล้อม 8) ด้านประเพณี/การฟื้นฟูประเพณีของคนในท้องถิ่น 9) ด้านนโยบายของรัฐบาล 10) การศึกษา (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548) ซึ่งความอยู่ดีมีสุขจำเป็นต้องครอบคลุมทุกมิติของการดำรงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตายในลักษณะบูรณาการ และจะต้องดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้การพัฒนาบังเกิดผลต่อความอยู่ดีมีสุขของคนได้อย่างแท้จริง ดังนั้น ความอยู่ดีมีสุขจึงเป็นมวลรวมของหลายองค์ประกอบ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม สภาวะแวดล้อม ความเข้มแข็งของชุมชน และธรรมาภิบาล ที่มีการพัฒนาไปพร้อมกันอย่างต่อเนื่องและเป็นองค์รวม และสามารถก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชน

องค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุข ที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติพัฒนาขึ้น ได้แจกแจงไว้ จากกรอบแนวคิดของศาสตราจารย์นาค คัดวานี จำแนกได้เป็น 7 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการ ซึ่งทุกองค์ประกอบจะต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน และต้องคำนึงถึงผลการพัฒนาทั้งในเชิงปริมาณควบคู่ไปกับเชิงคุณภาพ เพื่อให้เกิดผลต่อความอยู่ดีมีสุขของคนอย่างแท้จริง ซึ่งมีรายละเอียดขององค์ประกอบ ดังนี้

ภาพ 2 แสดงองค์ประกอบของความอยู่ดีมีสุข

แหล่งที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549

1. สุขภาพอนามัย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการแรกของความอยู่ดีมีสุข การมีสุขภาพอนามัยที่ดี หมายถึง ภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บอันเกิดจากการสร้างสุขภาพที่สมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา รวมถึงการมีภาวะโภชนาการที่ดี การรู้จักป้องกันดูแลสุขภาพที่ดีของตนเองและสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุข ซึ่งจะ使人มีอายุยืนยาว สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ

การประเมินความสำเร็จในการพัฒนาสุขภาพ จะให้ความสำคัญกับการประเมินผลกระทบสุดท้าย และกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่นำไปสู่ผลกระทบสุดท้ายต่อสุขภาพอนามัย ความอยู่ดีมีสุขของคนไทยเมื่อพิจารณาจากสถานะทางสุขภาพอนามัย ทั้งร่างกายและจิตใจ มีปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ

1) การมีชีวิตยืนยาว เป็นดัชนีชี้วัดผลกระทบขั้นสุดท้ายที่แสดงถึงผลสำเร็จของการพัฒนาสุขภาพอนามัยของประชาชน โดยรวม พิจารณาจาก “อายุขัยของคนไทย” ที่เป็นผลมาจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงสถานะการตายของคนในกลุ่มอายุต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นโอกาสหรือจำนวนปีที่บุคคลจะสามารถมีอายุยืนยาวได้ โดยไม่เสียชีวิตก่อนวัยอันควร จากความสำเร็จของการพัฒนาสุขภาพอนามัยที่ผ่านมา ส่งผลให้คนไทยมีอายุยืนยาวขึ้น จากอายุขัยเฉลี่ย 71.7 ปี ในปี 2547

เป็น 73.2 ปี ในปี 2548 (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2549) ซึ่งความสุขของประชากรจะเพิ่มขึ้นตามการเพิ่มขึ้นของอายุขัย (Veenhoven, 1990 อ้างใน สเก็ดดาว วัฒนลี, 2549)

2) การมีสุขภาพอนามัยดี การมีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์แข็งแรงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ เป็นความปรารถนาของมนุษย์ควบคู่ไปกับการมีชีวิตอยู่อย่างยืนยาว เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งสะท้อนได้จากการมีสุขภาพดีไม่เจ็บป่วย การมีภาวะโภชนาการที่ดีซึ่งมีผลต่อการเจริญเติบโตของทั้งร่างกายและสติปัญญา รวมถึงการรู้จักดูแลรักษาตนเอง หลีกเลี่ยงจากพฤติกรรมเสี่ยงที่มีผลกระทบต่อการทำลายสุขภาพ และการมีสภาพจิตใจที่สดชื่นแจ่มใส ไม่วิตกกังวลซึมเศร้า ผู้ที่มีสุขภาพที่ดีกว่าจะมีความสุขมากกว่าผู้มีสุขภาพไม่ดี (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2549) และหากประชากรมีภาวะสุขภาพจิตที่ย่ำแย่จะทำให้ความสุขของประชากรจะลดลง (Veenhoven, 1990 อ้างใน สเก็ดดาว วัฒนลี, 2549)

3) การเข้าถึงและได้รับโอกาสด้านบริการสาธารณสุขของประชาชน ซึ่งเป็นหน้าที่ของภาครัฐที่จะจัดบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขแก่ประชาชนอย่างเพียงพอและทั่วถึง รวมถึงการจัดให้มีหลักประกันสุขภาพประเภทต่างๆ แก่คนไทยอย่างถ้วนหน้า เพื่อโอกาสที่ประชาชนจะสามารถเข้าถึงบริการทางสาธารณสุขของภาครัฐอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่มีข้อจำกัดด้านฐานะหรือความแตกต่างด้านรายได้ การดำเนินนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ทำให้ประชาชนเข้าถึงบริการสุขภาพอย่างทั่วถึง ร้อยละ 96.3 ในปี 2548 ส่งผลให้อัตราการเจ็บป่วยลดลง (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, 2549)

2. ความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุด ในการยกระดับความอยู่ดีมีสุขของคนไทย เพราะความรู้ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของคน ให้มีทักษะความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทัน ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การที่คนเราจะมีความรู้ได้นั้น จะต้องได้รับการศึกษาศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างโอกาส และพัฒนาสติปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของคนให้สามารถ “คิดเป็น ทำเป็น” เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองและใช้ประโยชน์ ศักยภาพ และทักษะของตนให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติภารกิจในสังคมได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

การประเมินภาพรวมของความสำเร็จด้านการศึกษาของคนไทย พิจารณาจากปัจจัยหลัก 3 ประการ คือ

1) ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ที่เกิดจากการลงทุนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการศึกษา เป็นการประเมินระดับความรู้และทักษะในระดับสูงสุดของประชาชนในประเทศ โดยใช้ตัวชี้วัดสำคัญ คือ จำนวนปีเฉลี่ยที่ประชากรวัยแรงงานระหว่าง 15-59 ปีได้รับการศึกษาในทุกระบบ

2) โอกาสทางการศึกษาของคนไทย ใช้ตัวชี้วัดด้านอัตราการเข้าเรียนสุทธิของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย เพื่อประเมินขีดความสามารถและความครอบคลุมใน

การจัดบริการศึกษาของรัฐที่มุ่งขยายโอกาสการศึกษาภาคบังคับเป็น 9 ปีและการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี

3) คุณภาพการศึกษา ใช้ตัวชี้วัดด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน คือ คะแนนผลการทดสอบ เพื่อประเมินผลด้านคุณภาพการศึกษาทั่วประเทศ จำแนกตามวิชาหลักตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีการดำเนินการทุกระยะ 2 ปี

3. ชีวิตการทำงาน เป็นปัจจัยกำหนดความอยู่ดีมีสุขของคน นอกจากจะต้องมีสุขภาพอนามัยที่ดี ได้รับการศึกษาแล้ว การทำงานจะเป็นที่มาของรายได้และอำนาจซื้อ ซึ่งนำไปสู่การสร้างความสำเร็จและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การมีงานทำที่ดี มีความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงาน มีรายได้อย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลให้คนเราสามารถดูแลความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขได้และยังประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยรวม

การประเมินความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตการทำงาน ให้ความสำคัญกับ ภาวะการมีงานทำการมีรายได้จากการทำงาน สภาพแวดล้อมการทำงานที่ดี และความมั่นคงในการทำงาน ดังนี้

1) การมีงานทำ เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความอยู่ดีมีสุข เพราะถ้าไม่มีงานทำก็จะไม่มีรายได้สำหรับการเลี้ยงชีพ การมีงานทำเชื่อมโยงสัมพันธ์กับการว่างงาน ประสิทธิภาพของแรงงาน การทำงานต่ำกว่าระดับ หรือการทำงานไม่เต็มที่ และการมีรายได้จากการทำงาน โดยมีปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการมีงานทำและรายได้ คือ ตัวของกำลังแรงงานเองที่จะต้องเป็นผู้มีความรู้ในการทำงาน ซึ่งได้รับจากการศึกษาและการฝึกอบรม ทั้งนี้การวัดผลสำเร็จด้านการมีงานทำจะวัดจากอัตราการว่างงาน ซึ่งหากอยู่ในระดับต่ำ บ่งชี้ว่าคนส่วนใหญ่ยังมีงานทำ ส่วนการวัดมาตรฐานความเป็นอยู่จะวัดจากระดับรายได้ที่แท้จริง หากมีรายได้สูงแสดงถึงฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งการศึกษาของ German Socio-Economic Panel (GSOEP) แสดงให้เห็นว่า การว่างงานส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุข (well-being) ทั้งในแง่ของบุคคลและภาพรวม โดยพบว่า ประชาชนที่ว่างงานจะมีความพึงพอใจของชีวิตลดลง (Alois Stutzer and Bruno S. Frey, 2003 อ้างใน สเก็ดดาว วัฒนลี, 2549)

2) สภาพแวดล้อมและความมั่นคงในการทำงาน ชีวิตการทำงานที่จะเรียกว่าอยู่ดีมีสุขนั้น จะต้องมียปัจจัยที่ช่วยเกื้อหนุนอีก 2 ประการ คือ ประการแรก ต้องมีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี ซึ่งหมายถึง การมีระบบป้องกันมิให้เกิดอุบัติเหตุ ตลอดจนการป้องกันมลพิษต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสถานที่ทำงาน ประการที่สอง แรงงานจะต้องมีความมั่นคงในการทำงาน คือ การได้รับสวัสดิการต่างๆ เช่น การรักษาพยาบาลเมื่อเกิดการเจ็บป่วย รวมทั้งมีรายได้ที่พอเพียงต่อการดำรงชีพเมื่อตกงานหรือหลุดพ้นวัยทำงาน ทั้งนี้ จะวัดผลสำเร็จในด้านการมีสภาพแวดล้อมการทำงานที่ดีจากสัดส่วนสถานประกอบการที่ปฏิบัติตามถูกต้องตามกฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยจากการทำงาน

และสัดส่วนแรงงานที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของพระราชบัญญัติประกันสังคม รวมทั้งพนักงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจต่อแรงงานทั้งหมดจะเป็นตัวชี้วัดความมั่นคงในการทำงาน

4. รายได้และการกระจายรายได้ ความขัดสนในด้านรายได้ในการยังชีพ การมีปัญหาค่าใช้จ่ายที่รุนแรงและความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ในระดับสูง ย่อมสะท้อนการอยู่อย่างเป็นทุกข์ในสังคม ดังนั้น ความอยู่ดีมีสุขที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีอำนาจซื้อเพียงพอต่อการดำรงชีวิตที่ได้มาตรฐาน และหลุดพ้นจากปัญหาความยากจนและมีการกระจายรายได้ในกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน อันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง รายได้ที่สูงเพิ่มมากขึ้นมีผลทำให้ความสุขเพิ่มมากขึ้นด้วย ผู้ที่รู้สึกว่าคุณเองไม่ยากจนเมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้าน มีความสุขมากกว่าผู้ที่ตนยากจนพอๆ กับเพื่อนบ้าน และยากจนมากกว่าเพื่อนบ้าน (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2549) นอกจากนี้ในการศึกษาของ GSOEP พบว่ารายได้ส่วนบุคคลที่สูงขึ้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในชีวิตของแต่ละบุคคล (Alois Stutzer and Bruno S. Frey, 2003 อ้างใน สก๊อตดาว วัฒนลี, 2549)

การประเมินภาวะการเติบโตของรายได้ การกระจายรายได้และความยากจนที่มีผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุขของคนไทย เป็นการวัดที่อิงกับระดับรายได้หรือฐานะทางเศรษฐกิจที่คนสามารถดำรงชีวิตได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำที่จำเป็นต่อการยังชีพ โดยพัฒนา “ดัชนีรายได้และการกระจายรายได้” ขึ้นซึ่งมี 2 ตัวชี้วัดหลัก คือ ดัชนีจีนิ (Gini Coefficient) และสัดส่วนความยากจน (poverty incidence)

1) การวัดการกระจายรายได้ เป็นการสะท้อนถึงโอกาสของคนไทยทั้งสังคมที่จะมีความอยู่ดีมีสุขที่เท่าเทียมกัน หากมีความแตกต่างกันมากก็แสดงถึงความเหลื่อมล้ำทางการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาที่นำไปสู่ปัญหาความยากจน ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชน และมีผลกระทบต่อการลดความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ในการวัดใช้ดัชนีจีนิ เทียบกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ที่ 0.4 หากมีการกระจายรายได้ดีขึ้น ค่าดัชนีจะสูงขึ้น

2) การวัดความยากจน เป็นการวัดผลกระทบขั้นสุดท้ายที่แสดงว่าบุคคลมีระดับรายได้เพียงพอที่จะสามารถสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานของตนเองหรือไม่ โดยพัฒนาเส้นความยากจนสมบูรณขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดเกณฑ์ความต้องการขั้นพื้นฐานขั้นต่ำของบุคคล ถ้าบุคคลใดมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนก็พิจารณาได้ว่าบุคคลนั้นเป็นคนจน และเปรียบเทียบสัดส่วนคนยากจนที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงก่อนวิกฤต ระหว่างวิกฤตและหลังวิกฤต โดยใช้เกณฑ์เป้าหมายการลดความยากจนที่กำหนดไว้ร้อยละ 10 ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8

1) การวัดผลสำเร็จด้านที่อยู่อาศัยและสาธารณสุขโลก พิจารณาจากสัดส่วนครัวเรือนที่มีบ้าน และที่ดินเป็นของตนเอง สัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้ เนื่องจากประชาชนจะมีความสุขจะต้องมีความมั่นคงในที่พำนักอาศัย มีน้ำสะอาดใช้เพื่ออุปโภคบริโภค

2) การวัดผลสำเร็จด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน พิจารณาจากสัดส่วนคดีอาชญากรรม และคดียาเสพติดต่อประชากรพันคน เนื่องจากปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติด ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ทั้งในด้านการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตของบุคคล

3) การวัดผลสำเร็จด้านสิ่งแวดล้อม จะพิจารณาจากสัดส่วนปริมาณขยะต่อคนต่อปี คุณภาพน้ำในแม่น้ำ (DO, BOD) และสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้

7. การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนส่วนหนึ่งจะขึ้นอยู่กับ การบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ มีการดูแลคนในสังคมให้มีสิทธิและเสรีภาพในการดำรงชีวิตมีส่วนร่วมในการพัฒนาและตรวจสอบภาครัฐ ได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันตามกฎหมาย และรัฐกับประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน นำไปสู่สังคมที่คนในสังคมจะอยู่ดีมีสุขตลอดไป

การประเมินความอยู่ดีมีสุข ในด้านการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ พิจารณาใน 6 องค์ประกอบ คือ

1) คุณธรรม หมายถึง การยึดมั่นในจริยธรรมและประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องดีงามของข้าราชการ มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ 3 ประการ คือ การปลอดจากคอร์ปชั่น ปลอดจากการทำผิดวินัย และปลอดจากการผิดจรรยาวิชาชีพ

2) การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ประชาชนเข้ามารับรู้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจและกระบวนการดำเนินการของโครงการ ร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการ และร่วมติดตามประเมินผล ตลอดจนตัดสินใจยกเลิกและถอดถอนโครงการ ถือเป็นกระบวนการที่ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วมทางการเมือง การบริหาร และการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ

จากการศึกษา การตรวจสอบขององค์กรภาคประชาชนในระบบบริหารงานและกิจการสาธารณะของท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรคของการตรวจสอบการบริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยองค์กรภาคประชาชน มีสาเหตุมาจากระบบราชการที่การบริหารงานผูกขาดโดยรัฐและข้าราชการที่ปลูกฝังจนเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองการปกครอง ทำให้ประชาชนขาดความตระหนักและความสนใจ มีความคิดและความรู้สึกในลักษณะ ชะล่าญ ไม่มีความสนใจเรื่องการตรวจสอบ คิดว่า สิทธิและหน้าที่ของตัวเองคือการเลือกตั้งผู้แทนเข้าไปทำงานเท่านั้น (มนัส สุวรรณ, เอกกมล สายจันทร์ และ ไพสิฐ พานิชกุล , 2546)

3) ความคุ้มค่า หมายถึง การบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนร่วม การบริหารจัดการบ้านเมืองโดยยึดประชาชนเป็นเป้าหมายสูงสุดใน

การทำงานนั้น ภาครัฐจะต้องพยายามบริหารประเทศให้เศรษฐกิจเจริญในอัตราสูง สามารถสร้างงานให้ประชาชนได้ทั่วถึง และสร้างรายได้ต่อคนเพิ่มขึ้น

4) ความโปร่งใส มีความหมายตรงกันข้ามหรือเกือบตรงกันข้ามกับการทุจริตคอร์รัปชัน ทั้งนี้ การ “ทุจริตคอร์รัปชัน หมายถึง พฤติกรรมที่เจ้าหน้าที่ของรัฐ อาศัยอำนาจหน้าที่ กระทำการใด ๆ ในลักษณะอ่อนเร้น เพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ส่วนตน” ดังนั้น “ความโปร่งใส หมายถึง พฤติกรรมที่รู้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยอำนาจหน้าที่กระทำการใด ๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะ”

5) ความรับผิดชอบ หมายถึง องค์การที่มีความพร้อมรับผิดชอบ จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน คือ มีการทำข้อตกลงสองฝ่าย แบ่งปันข้อมูล แก้ไขข้อขัดแย้ง มีแนวทางชัดเจนและผู้ปฏิบัติได้รับการสนับสนุน โดยเน้นเป้าหมายมากกว่ากิจกรรม มีการปฏิบัติตามพันธกิจที่ตกลง มีดัชนีวัดผลงานที่ชัดเจน และมีการจัดการกับผู้ที่ไม่มีผลงาน

6) นิติธรรม หมายถึง การตรากฎหมายที่ถูกต้อง เป็นธรรม การบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย การกำหนดกฎ กติกา และการปฏิบัติตามกฎ กติกาที่ตกลงกันอย่างเคร่งครัด โดยคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ ความยุติธรรมของสมาชิก

ซึ่งความสุขของประชากรในประเทศต่าง ๆ จะเพิ่มขึ้น หากประชากรมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังนั้นหากประเทศหรือสังคมที่ให้ประชากรของตนเองมีเศรษฐกิจดี (material comfort) มีสังคมที่เสมอภาค (social equality) มีเสรีภาพในการดำเนินชีวิต (freedom) และสามารถเข้าถึงแหล่งของความรู้ (access of knowledge) ประชากรของประเทศหรือสังคมนั้นก็จะพบความสุข (Veenhoven, 1990 อ้างใน สเก็คดาว วัฒนลี, 2549)

ตาราง 1 แสดงดัชนีรวมความอยู่ดีมีสุขและองค์ประกอบ

ตัวชี้วัด	องค์ประกอบ	ดัชนี
1. สุขภาพ	1. การมีชีวิตยืนยาว 2. การมีสุขภาพอนามัยที่ดี 3. การสร้างความเป็นธรรมในระบบสาธารณสุข	1. อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด 2. สัดส่วนประชากรที่ไม่เจ็บป่วยในแต่ละปี 3. สัดส่วนประชากรที่มีหลักประกันสุขภาพ
2. ความรู้	4. การได้รับการศึกษาของคนไทยอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน 5. คุณภาพการศึกษา	4. จำนวนปีเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษาของประชาชน 5. อัตราการเข้าเรียนหนังสือของเด็กชั้นมัธยมต้นและมัธยมปลาย 6. ผลคะแนนการทดสอบวิชาภาษาไทย

ตัวชี้วัด	องค์ประกอบ	ดัชนี
3. ชีวิตการทำงาน	6. การมีงานทำอย่างทั่วถึง 7. ความมั่นคงในการทำงาน	7. สัดส่วนผู้ว่างงาน 8. สัดส่วนแรงงานที่มีบริการสวัสดิการและอยู่ในข่ายครอบคลุมของกองทุนประกันสังคม
4. รายได้และการกระจายรายได้	8. รายได้ 9. การกระจายรายได้	9. สัดส่วนคนยากจนด้านรายได้ 10. สัมประสิทธิ์การกระจายรายได้
5. สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต	10. ด้านที่อยู่อาศัยและการได้รับบริการสาธารณสุขโลก 11. ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 12. ด้านสิ่งแวดล้อม	11. สัดส่วนครัวเรือนที่มีบ้านและที่อยู่เป็นของตนเอง 12. สัดส่วนครัวเรือนที่มีน้ำประปาใช้ 13. สัดส่วนคดีอาชญากรรมต่อประชากร 14. สัดส่วนคดีอาชญากรรมต่อประชากร 15. ดัชนีคุณภาพแหล่งน้ำ 16. สัดส่วนขยะต่อประชากรแต่ละปี 17. สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมด
6. ชีวิตครอบครัว	13. สัมพันธภาพของสมาชิกในครอบครัว 14. การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ	18. อัตราการหย่าร้าง 19. อัตราการจดทะเบียนสมรส 20. ความอบอุ่นของครอบครัว 21. ร้อยละของครัวเรือนที่มีรายได้มากกว่ารายจ่าย ร้อยละ 10
7. การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ	15. หลักคุณธรรม 16. การมีส่วนร่วม 17. ความคุ้มค่า 18. ความโปร่งใส	22. สัดส่วนจำนวนข้าราชการที่ถูกกลงโทษทางวินัย 23. สัดส่วนของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง 24. สัดส่วนค่าใช้จ่ายภาครัฐต่อ GDP 25. ดัชนีวัดคอร์รัปชันขององค์กร Transparency International (TI)

แหล่งที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสภาวะสุขภาพ พบว่า กรอบแนวคิดความอยู่ดีมีสุข มีจุดเด่น คือ กำหนดปัจจัยที่เกี่ยวข้องทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไว้ชัดเจน แต่ขาดเกณฑ์ในการวัดความสำเร็จของปัจจัย ขาดการเชื่อมโยงปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และไม่ครอบคลุมอีกหลายปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ เช่น ความยากจน โภชนาการ เครือข่ายทางสังคม เป็นต้น และไม่ได้กล่าวถึงสุขภาพทางจิตวิญญาณ (คาริวัรรณ เศรษฐีธรรมและคณะ, 2547) ซึ่งการมีศาสนาเป็น

สิ่งยึดมั่นสำหรับจิตใจทำให้ประชาชนมีความสุขมากขึ้น (Richard Layard, 2005 อ้างใน สเก็ดดาว วัฒนลี, 2549)

จังหวัดนครราชสีมาได้มีการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขตั้งแต่ปี 2550 โดยมีหน่วยงานของกระทรวงมหาดไทย เป็นเจ้าภาพในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้าน โดยใช้แผนชุมชนเป็นกลไกในการพัฒนา ส่งเสริมกระบวนการจัดทำแผนชุมชน บูรณาการแผนงาน/โครงการ/งบประมาณ จัดโครงการลงพื้นที่ ซึ่งจากจำนวน 3,801 หมู่บ้าน มีแผนชุมชนแล้วจำนวน 3,401 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 92 ยังไม่มีแผนชุมชน จำนวน 304 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 8 มีการกำหนดตัวชี้วัดยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุขในปี 2550 ในเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง ผลิตภัณฑ์ชุมชน การฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ การส่งเสริมผู้ด้อยโอกาส และการบริการขั้นพื้นฐาน (สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา, 2550)

ในส่วนของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา ได้จัดทำโครงการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ประชาชนอยู่ดีมีสุข ในปีงบประมาณ 2550 ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2550 โดยมีเป้าหมายในการ 1) ปรับกระบวนการทัศน์และพัฒนาเจ้าหน้าที่สาธารณสุขทุกระดับ อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน ให้มีความรู้ความเข้าใจ สามารถประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน มีความรู้เรื่องโรคและภัยสุขภาพที่เป็นปัญหาของพื้นที่ และมีทักษะในการใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือพัฒนาและแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน/ชุมชน 2) เสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมู่บ้าน/ชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นหมู่บ้าน/ชุมชนต้นแบบ “หมู่บ้าน/ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ประชาชนอยู่ดีมีสุข” 3) เสริมสร้างศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีกิจกรรมดีเด่นที่จะนำไปสู่หมู่บ้าน/ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ประชาชนอยู่ดีมีสุข 4) สร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านของภาคีต่าง ๆ ในพื้นที่ชุมชน/หมู่บ้านซึ่งการมีส่วนร่วมนี้ จะมีการจัดสรรงบประมาณให้การร่วมคิดร่วมทำ ร่วมวางแผน ร่วมประเมินผล ฯลฯ 5) สร้างการมีส่วนร่วมของหน่วยราชการ เอกชน ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยมีการบูรณาการ งบประมาณ แผนงาน โครงการ กำลังคนและอื่น ๆ ผ่านวิธีดำเนินงานโดยการจัดประชุมทำความเข้าใจและเขียนแผนงานโครงการในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล จัดอบรม/ชี้แจง/ทำความเข้าใจในเรื่องหมู่บ้าน/ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ประชาชนอยู่ดีมีสุข ให้แก่ องค์กรอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน และส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการพัฒนาตามแผนชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ชาวบ้าน/ชุมชน/หมู่บ้าน/องค์กรในหมู่บ้าน คิดเองทำเอง ตามสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน โดยใช้งบประมาณจากการ บูรณาการของทุกภาคส่วนทั้งในระดับจังหวัด/อำเภอ/ตำบล และกำหนดให้มีการติดตาม/กำกับ/ควบคุม ประเมินผล รวมทั้งการแก้ไขปัญหา

อุปสรรค ทุกระดับ ทุกพื้นที่ ทุกเวลา รวมทั้งการพัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินงานปีละ 1 ครั้ง และพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร ให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของพื้นที่ (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา, 2550)

แนวคิดทฤษฎีการรับรู้

ความหมาย

การรับรู้ (Perception) มาจากรากศัพท์คำว่า “percipere” ภาษาละติน “per” หมายถึง ผ่าน (through) และ “cipere” หมายถึง รับไว้ (to take) และตามความหมายในพจนานุกรมของ เวบสเตอร์ หมายถึง การแสดงออกถึงความรู้สึก ความเข้าใจของบุคคล (Webster’ Dictionary, 1995 อ้างในสิริยศลักษณ์ ไชยลังกา, 2545)

สันติชัย นำจิตรชื่น (2538) ให้ความหมายว่า การรับรู้ (perception) คือ ขบวนการที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการเลือกสิ่งเร้า (selection), การประมวลสิ่งเร้า (organization) และการแปลผลตีความสิ่งเร้า (interpretation) นอกจากนี้ การรับรู้ยังเป็นขบวนการที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความจำ (memory) ในตอนที่แปลผลตีความสิ่งเร้า จะต้องเทียบเคียงกับประสบการณ์เดิมในความจำ

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครลำปางการ (2544) ให้ความหมายว่า รับรู้ หมายถึง การแปลความหมายหรือการตีความต่อสิ่งเร้าของ อวัยวะรับสัมผัสส่วนใดส่วนหนึ่งหรือทั้งห้าส่วน ได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้น และผิวหนัง และการตีความนี้ มักอาศัย ประสบการณ์เดิมคั้งนั้น แต่ละคน อาจรับรู้ในสิ่งเร้าเดียวกันแตกต่างกันได้ แล้วแต่ประสบการณ์ เช่น นางสาว ก. เห็นสีแดง แล้วนึกถึงเลือดแต่นางสาว ข. เห็นสีแดงอาจนึกถึงดอกกุหลาบสีแดงก็ได้

Schiffman and Kanuk (1991) (อ้างใน วรวิทย์ พัฒนาอิทธิกุล, 2545) ให้ความหมายว่า การรับรู้ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลแต่ละคนมีการเลือก การประมวลและการตีความเกี่ยวกับตัวกระตุ้นออกมาให้ความหมายและได้ภาพของโลกที่มีเนื้อหา นอกจากนี้ การรับรู้ยังสามารถอธิบายได้อย่างง่าย ๆ คือ หมายถึง “กระบวนการการตีความที่ผ่านประสาทสัมผัสใดๆ โดยตรง” ซึ่งจากความหมายนี้คำที่จะสื่อความหมายเกี่ยวกับการรับรู้ การสัมผัส อันเป็นการรู้ที่เกิดจากการรับความรู้สึกเข้ามาทางประสาทสัมผัสเกิดเป็นความเข้าใจหรือความรู้สึกภายในของบุคคล กล่าวอีกอย่างคือ การรับรู้ หมายถึง “การตีความหมายจิตใจของบุคคลที่จะทำให้เกิดการรับรู้ได้ เข้าใจ” ดังนั้นการรับรู้ทุกครั้งที่เกิดขึ้นจะต้องมีบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องเสมอ เพื่อทำการตีความบางสิ่งบางอย่าง หรือเหตุการณ์ หรือความสัมพันธ์ในฐานะเป็นสิ่งที่สัมผัสอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องในฐานะเป็นสิ่งที่สัมผัส โดยการผ่านประสาทสัมผัส มนุษย์ทุกคนรู้ทุกสิ่งในโลกโดยผ่านเข้ามาทาง

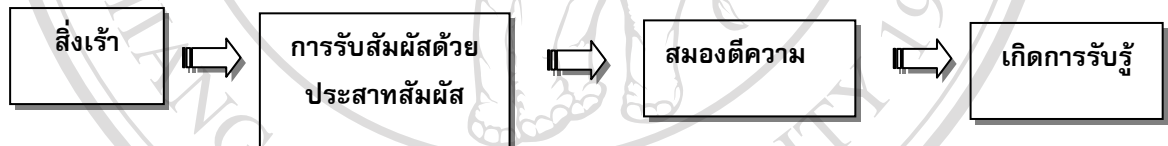
ประสาทสัมผัส นั้นแสดงว่า บุคคลได้บอกถึงบางสิ่งบางอย่างที่บุคคลได้สัมผัสรู้มาจาก ประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาทางการสัมผัส ซึ่งก็คือ การรับรู้นั่นเอง

คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2550) ให้ความหมายว่า การรับรู้ หมายถึง การมองเห็นตีความ หรือการเข้าใจสถานการณ์ หรือสิ่งต่างๆ ในลักษณะที่อาจเหมือนหรือแตกต่างไปจากการมองเห็น หรือความเข้าใจของคนอื่น ทั้งนี้ เพราะเป็นการตีความจากมุมมองจาก ประสบาสัมผัส และประสบการณ์ของตนเอง

กิตติเชษฐ์ ธนาพรชัยพงษ์ (2548) ให้ความหมายว่า การรับรู้ หมายถึง กระบวนการ แปลความหมายจากสิ่งเร้าที่บุคคลพบเห็นหรือมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับด้วยสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ๆ โดยอาศัยประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคลนั้นๆ การรับรู้เป็นสิ่งที่บุคคลเรียนรู้ได้ และยังขึ้นอยู่กับ สถานการณ์ความต้องการและหน้าที่ความรับผิดชอบ

สายพิน จินดาวรรณและคณะ (2546) ให้ความหมายว่า การรับรู้ คือ กระบวนการที่ บุคคลได้รับข่าวสารข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว และมีการวิเคราะห์ตีความข่าวสารข้อมูลนั้น จนเกิดความเข้าใจในข่าวสารข้อมูลนั้น อย่างใดอย่างหนึ่ง เราอาจเขียนเป็นผังได้ ดังนี้

ภาพ 3 แผนภูมิแสดงกระบวนการรับรู้

แหล่งที่มา : กองการเจ้าหน้าที่ กรมปศุสัตว์, 2546 (อ้างในสายพิน จินดาวรรณและคณะ, 2546)

การวิเคราะห์ตีความเพื่อทำความเข้าใจในข่าวสารข้อมูลที่ได้รับนั้น บุคคลจะอาศัย ข้อมูลที่ได้รับในปัจจุบัน ประกอบกับสิ่งที่เคยรับรู้ไว้จากในอดีต และเก็บไว้ในความทรงจำ ตลอดจนความคาดหวังของบุคคลต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย

การรับรู้ของบุคคล ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 2 ประการ คือ

1. สิ่งเร้าภายนอก (external stimuli) หมายถึง ลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งเร้าที่มา กระทบประสาทสัมผัสของบุคคล เช่น สี สัน ขนาด ความแปลกใหม่

2. สิ่งเร้าภายใน (internal stimuli) หมายถึง ความสนใจ ความคิด ความต้องการ แรงจูงใจ การคาดหวัง ที่มีอยู่ในจิตใจของบุคคลในขณะที่มีการรับสัมผัสเกิดขึ้น เช่น แม่ลูกอ่อน จะรับรู้เสียงร้องของลูกได้ดีกว่าเสียงอื่นๆ

การรับรู้เป็นผลเนื่องมาจากการที่มนุษย์ใช้วัยะรับสัมผัส (sensory motor) ซึ่งเรียกว่า เครื่องรับ (sensory) ทั้ง 5 ชนิด คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง จากการวิจัยมีการค้นพบว่า การรับรู้ของคนเกิดจากการเห็น 75% จากการได้ยิน 13% การสัมผัส 6% กลิ่น 3% และรส 3% การรับรู้จะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับสิ่งที่มีอิทธิพล หรือปัจจัยในการรับรู้ ได้แก่ ลักษณะของผู้รับรู้ ลักษณะของสิ่งเร้า (ภาควิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน, 2546)

องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้

การรับรู้ปรากฏการณ์แต่ละเรื่องนั้น มีปัจจัยหลายประการเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ละปัจจัยก็จะมีผลต่อการรับรู้แตกต่างกันออกไป ทำให้การรับรู้ของคนบางคนดี การรับรู้ของคนบางคนไม่ดี หรือการรับรู้ในแต่ละคนแตกต่างกันไปจากปรากฏการณ์เดียวกัน ทั้งนี้เพราะบุคคลมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นภูมิหลัง ประสบการณ์ ลักษณะประจำตัวของแต่ละบุคคล รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นสิ่งเร้า และระยะเวลาที่เปลี่ยนไป จะส่งผลต่อการรับรู้ของคน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ สิ่งเร้าหรือเหตุการณ์ และบุคคลหรือผู้รับรู้ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, มปป.)

1. **สิ่งเร้า (stimulus)** สิ่งเร้าแต่ละอย่างมีคุณสมบัติไม่เหมือนกัน บางอย่างสามารถกระทบความรู้สึของผู้รับรู้ได้อย่างเร็ว บางอย่างก็ทำให้ผู้รับรู้มองผ่านไปโดยไม่สามารถจำได้ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะความดึงดูดของสิ่งเร้าไม่เหมือนกัน โดยทั่วไปสิ่งเร้าที่สามารถดึงดูดความสนใจของคนมักมีลักษณะดังนี้

- ความเข้มของสิ่งเร้า (intensity) เป็นระดับความหนักเบาหรือความเข้มจางของสิ่งเร้า อาจเป็นแสง สี เสียง การดำเนินงานต่าง ๆ ทั้งงานทั่วไป และงานส่วนตัว การใช้แสงที่จ้า สีที่เข้มฉูดฉาด และเสียงที่ดัง เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้บุคคลมีความใส่ใจในสิ่งนั้นมากขึ้น
- ความเด่นหรือการตัดกัน (prominency or contrast) การทำสิ่งหนึ่งส่งใดให้เด่น หรือผิดแผกไปจากเดิม จะทำให้เกิดความใส่ใจในสิ่งนั้นมากขึ้น เช่น คนสูงในหมู่คนเตี้ย ดอกกุหลาบสีแดงในกลุ่มดอกกุหลาบสีเหลือง
- ขนาดของสิ่งเร้า (size) ขนาดของสิ่งเร้าที่ผิดปกติไป เช่น ใหญ่มาก หรือเล็กมาก จะดึงดูดให้คนเราเกิดการรับรู้ได้ดีกว่า
- การเคลื่อนไหว (motion) สิ่งเร้าที่มีการเคลื่อนไหวจะถูกรับรู้ได้มากกว่าสิ่งเร้าที่อยู่นิ่ง เช่น ภาพเคลื่อนไหวย่อมดึงดูดให้คนสนใจมากกว่าภาพนิ่ง

- ความถี่หรือความบ่อย (frequency) สิ่งเร้าที่ปรากฏให้เห็นบ่อยๆ จะทำให้คนรับรู้ได้มากกว่าสิ่งเร้าที่ปรากฏให้เห็นนานๆ ครั้ง

- ความแปลกใหม่และความคุ้นเคย (novelty and familiarity) สิ่งใหม่อยู่ในสภาพแวดล้อมเดิมหรือสิ่งที่คุ้นเคยอยู่ในสภาพแวดล้อมใหม่จะเรียกร้อยความสนใจของบุคคล

- สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (physical environment) สภาพที่ตั้งของสิ่งเร้า ได้แก่ ความใกล้หรือไกลจากตัวเรา ความลึก ความสูงและจำนวนสิ่งเร้าที่อยู่รอบตัวเรา เรามักจะรับรู้สิ่งที่ใกล้ตัวเรามากกว่าหรือเห็นความสำคัญมากกว่าสิ่งที่อยู่ไกล

2. บุคคลหรือผู้รับรู้ (perceiver) ถือเป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อการรับรู้ของบุคคลมาก เพราะในกระบวนการรับรู้ จะมีการตีความสิ่งที่เรารับรู้มา ซึ่งการตีความนี้แต่ละคนก็อาจตีความแตกต่างกันออกไป ทำให้มีการแสดงพฤติกรรมออกมาไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

- จิตจำกัดทางกายภาพและความสมบูรณ์ของร่างกาย (physical limit and physical perfection) ความสามารถในการรับรู้ของบุคคลมีความแตกต่างกัน ส่วนหนึ่งมาจากสาเหตุทางด้านร่างกายของผู้รับรู้อย่างเช่น ตา หู จมูก ลิ้น และความสามารถของสมองและประสาทสัมผัสในการรับรู้สิ่งเร้า จัดหมวดหมู่และตอบสนองต่อสิ่งเร้า

- แรงจูงใจหรือความต้องการ (motivation or need) ความต้องการมักเป็นตัวกำหนดให้บุคคลให้ความหมายหรือตีความของสิ่งของหรือสถานการณ์ที่รับรู้ ให้ตรงกับความต้องการของตน หรือกล่าวได้ว่า คนเรารับรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว คล้อยไปตามความต้องการ หรือสิ่งที่เขาปรารถนา

- ความคาดหวัง (expectation) เป็นความคาดหมายของบุคคลที่จะบรรลุในสิ่งที่ปรารถนาหรือความต้องการ หากความคาดหวังไม่ได้รับการตอบสนองเท่าที่ควร จะทำให้บุคคลเกิดความผิดหวังคับข้องใจ ก่อให้เกิดความเครียด และทำให้การแปลความหมาย หรือรับรู้สิ่งต่างๆ ที่มาสัมผัสเบี่ยงเบนได้

- บุคลิกภาพ (personality) บุคลิกภาพของแต่ละบุคคลย่อมมีการรับรู้สิ่งต่างๆ แตกต่างกันไป ซึ่งปัจจัยด้านบุคลิกภาพนั้นนับเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่ง ลักษณะบุคคลที่ไม่เหมือนกัน เช่น บุคคลที่ชอบสังคมกับบุคคลที่ชอบเก็บตัว ย่อมรับรู้ตรงข้ามกันเสมอ หรือบุคคลที่มองสิ่งต่างๆ ในสภาพที่ยืดหยุ่น จะรับรู้สิ่งต่างๆ แตกต่างจากบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบเอาจริงเอาจัง เป็นต้น

- ประสบการณ์ในอดีตและการเรียนรู้ (experience and learning) เรื่องราวหรือความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่างๆ ที่บุคคลจะมีอยู่มาก หรือน้อย หรือเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งใด ขึ้นอยู่กับ

ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ประสบการณ์ในอดีตเป็นเหมือนเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้การตีความจากการรู้สึกแจ่มชัดขึ้น การรับรู้ของบุคคลก็จะสอดคล้องกับสิ่งเรามากขึ้น การรับรู้ของบุคคลไม่ได้เกิดขึ้นด้วยความว่างเปล่า แต่จะมีองค์ประกอบหลายประการที่ทำให้เกิดการรับรู้ โดยเฉพาะประสบการณ์ในอดีตที่บุคคลสะสมมาตั้งแต่เกิด อันเป็นสิ่งที่บุคคลจะนำมาคาดคะเน หรือเตรียมการเพื่อการรับรู้ ย่อมจะทำให้การรับรู้ที่ได้มีความหมายต่อการดำรงชีวิตของบุคคลมากยิ่งขึ้น

- ค่านิยม (value) ค่านิยมของบุคคลมักมีบทบาทร่วมในการรับรู้ กล่าวคือเป็นขอบเขตของการรับรู้ของบุคคล ต่อความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏ ซึ่งอาจกระทบต่อการตีความหมายของบุคคล ตามค่านิยมและความเชื่อของบุคคลนั้น ๆ
- ความคุ้นเคยกับสิ่งเร้า (familiarity) สิ่งเร้าที่เราเห็นบ่อยๆ จะทำให้เราระลึกถึงและรับรู้สิ่งนั้นๆ ได้เร็วกว่าสิ่งเร้าที่นานๆ ครั้งจะพบที่หนึ่ง
- ความสอดคล้องกับสภาวะภายในของผู้รับรู้ในช่วงนั้น (internal condition) สิ่งเร้าที่สอดคล้องกับช่วงอารมณ์ ความรู้สึก ความสนใจ ความคาดหวัง และทัศนคติ ของเราในขณะนั้น เราจะรับรู้ได้เร็วกว่า สิ่งเร้าอื่นๆ ที่ไม่สอดคล้องกับสภาวะภายใน

สรุปได้ว่า การรับรู้ กระบวนการทางความคิด และจิตใจของมนุษย์ที่แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดเข้าใจกับสิ่งเร้าที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัส โดยอาศัยประสบการณ์และความรู้เดิมที่เคยได้รับมาก่อน เป็นตัวช่วยในการตีความหรือแปลความหมาย ทำให้การรับรู้เป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน ไปของแต่ละบุคคล และบุคคลมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามแนวคิดหรือการรับรู้ นั้น ๆ

กรอบแนวคิดในการศึกษา

กรอบแนวคิดในการศึกษาครั้งนี้ นำมาจากดัชนีการพัฒนาความอยู่ดีมีสุข ซึ่งประชาชนทุกคนควรต้องรับรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีและสามารถร่วมมือกันในการพัฒนาให้เกิดความอยู่ดีมีสุข ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องของความอยู่ดีมีสุข เป็นสิ่งเร้าที่มากระตุ้นประสาทสัมผัส ผ่านการตีความหรือการแปลความหมาย ออกมาเป็นการรับรู้เกี่ยวกับความอยู่ดีมีสุข ซึ่งประกอบด้วย การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานทำอย่างทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี และอยู่ภายใต้ระบบการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ อันจะส่งผลให้ประชาชนเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาให้เกิดความอยู่ดีมีสุขแก่ตนเองอย่างแท้จริง